

**TRADUCEREA DE LITERATURĂ –
FORMĂ DE (AUTO)COMUNICARE (II)
studiu de caz - *Lacul de Mihai Eminescu***

**Asist. univ. drd. Bianca-Oana HAN
Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș**

Abstract

We stand before a case study on literature, i.e. a fragment from the poem *Lacul (The Lake)* by Mihai Eminescu. The study belongs to a duet of comparative-contrastive analysis together with the fragment from *Amintiri din Copilarie (Memories of my Boyhood)* by Ion Creanga. The focus here is set on the issue of translation perceived through the phenomenon of translation of literature, which is to be considered the means to express and identify national values of a certain people. In order to support this idea, our paper considers in parallel a text in Romanian and its 2 variants of translation into English: one is the official translation, the one that is already on the market, while the other one is an entirely new and original one: the English version of a Romanian literary text, performed within the translation workshop held with the students of our faculty.¹

Keywords: case-study, literary translation, comparative-contrastive analysis, national values

Avem în față un studiu de caz, i.e. un fragment din poezia **Lacul** de Mihai Eminescu (operă literară reprezentativă pentru literatura română). Acest studiu de caz face parte dintr-un duet de analiză comparativ-contrastivă (alături de aplicația asupra unui fragment din romanul autobiografic **Amintiri din Copilărie** de Ion Creangă). Propunem, așadar, o perspectivă a problematicii traducerii prin prisma traducerii de literatură, traducere care se vrea o „albie” de exprimare și de identificare a valorilor naționale ale spiritualității unui popor. În acest sens, urmărim aici un studiu de caz, care constă în compararea și analizarea a unui text reprezentativ pentru literatura română cu varianta oficială de traducere în engleză, precum și cu varianta de traducere sugerată, așa cum s-a dezvoltat aceasta în cadrul unui cerc de traducere și traductologie propus de noi ca activitate cu studenții.

Analiza instanțelor literare evidențiază, din nou, capacitatea traducerii de literatură de a păstra și în același timp exprima naționalul încastat în piese reprezentative ale unei literaturii, așadar, de a (se) comunica în orice (nou) context cultural.

Traducerea este un fenomen omniprezent și indispensabil, fără de care evoluția omenirii nu ar fi fost posibilă. Necesitatea traducerii este (re)cunoscută de multă vreme, căci s-a constituit și dezvoltat cvasisimultan cu limbajul (înțeles drept limbă a unei comunități omenești istoricește alcătuită)², pentru a asigura comunicarea între indivizi aparținând unor sisteme lingvistice și culturale diferite.

¹ workshop that began in the university year 2008-2009, within the Philology Dept. of the Petru Maior University of Tg.Mures

² Apud. G.Lungu Badea în http://www.litere.uvt.ro/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm3_2005/lbadea.pdf.

Prin intermediul traducerii se realizează acea punte de legătură între culturi, punte care înlesnește o permanentă comuniune de valori estetice, de comunicare a factorului de identificare estetică dintr-o limbă în alta, de cunoaștere și re-cunoaștere a universalului din fiecare limbă, care contribuie atât la particularizarea unei limbi în contextul lingvistic general, cât și la (căutata și/sau hulita) 'globalizare' cultural-lingvistică. Așa cum afirmă și Titela Vîlceanu, traducerea este „un fenomen transcultural ce permite comunicarea dincolo de barierele teritoriale, lingvistice și culturale.”³

Într-o lume guvernată de permanente schimbări, fie ele impuse de factori interni, din dorința de adaptare a individului, ori impuse de factori externi sociali, istorici, culturali ca rezultat direct sau indirect al evoluției și progresului omenirii, fiecare situație a necesitat o anume 'reacție de adaptare' din partea indivizilor, precum și înțelegerea acestora cu privire la necesitatea circulației informației, ideilor, cunoștințelor, dinspre o cultură către alta și invers, adică o formă de sincronizare, din toate punctele de vedere care contează.

Acesta se vrea a fi cadrul inițial în care traducerea ca fenomen a început să câștige teren. Prin traducere înțelegem, așadar, acel fenomen care are puterea de a înlătura discrepanțele existente între limbile, culturile, mentalitățile, concepțiile care formează un foarte variat mozaic în lumea în care trăim. Dorim să subliniem, însă, că nu urmărim să privim traducerea drept fenomenul care să uniformizeze până la confuzie, deci să schimbe frumoasele bucăți de sticlă colorată ale mozaicului într-o singură culoare, distrugând astfel, desigur, ceea ce l-a făcut valoros. Vorbim numai despre o 'aducere la un numitor comun' la nivelul comprehensiunii etice și estetice a valorilor universale.

În acest sens, Paul Ricoeur⁴ ne propune un interesant exercițiu de imaginație în eseu *Care este noul ethos al Europei?* „Nu este exagerat să spunem că putem doar încerca să ne imaginăm cum va fi Europa viitorului (...)”. Acest exercițiu-proces de imaginație politică ne propune o „reflecție asupra comportamentelor etice și spirituale, atât ale indivizilor, intelectualilor, oamenilor de cultură, cât și ale societăților de reflecție, ale Bisericilor și altor confesiuni religioase. Ar fi fără doar și poate o greșeală să credem că transferurile de suveranitate în beneficiul unei entități politice care urmează să fie în întregime inventată ar putea reuși în planul formal al instituțiilor politice și juridice, fără ca voința de a opera aceste transferuri să-și împrumute dinamismul de la transformările de mentalitate ce au de-a face cu ethosul indivizilor, grupurilor și popoarelor. Problema care se pune este destul de bine cunoscută. Este vorba, la un nivel foarte global, de o combinație a identității și a alterității la numeroase nivele ce vor trebui deosebite.”

În acest context-exercițiu, traducerea dintr-o limbă în alta se constituie drept “model, perfect adaptat situației Europei, care din punct de vedere lingvistic prezintă un pluralism nu doar imposibil de depășit, dar care este și în cel mai înalt grad de dorit să fie păstrat.”⁵ Departe de noi intenția de a arăta că prin traducere se urmărește o 'omogenizare a heterogenului', care să distrugă orice urmă de individualitate și particularitate de care se bucură o limbă, o cultură.

³ Titela Vîlceanu, *Fidelitate și alteritate lingvistică și culturală*, Editura Universitaria, Craiova, 2007, p.91.

⁴ Paul Ricoeur, *Sur la Traduction*, Bayard, 2004, traducere și studiu introductiv de Magda Jeanrenaud, *Despre traducere*, Editura Polirom, Iași, 2005, pp. 45-55.

⁵ Idem, pp. 46 - 47

„Traducerea este medierea dintre pluralitatea culturilor și unitatea umanității.” Ea se constituie drept “replica dată fenomenului irecuperabil al pluralității umane cu aspectele ei de dispersare și de confuzie, rezumate de mitul lui Babel. Ne aflăm după Babel (...) Traducerea constituie o paradigmă pentru toate schimburile, nu doar de la limbă la limbă, ci și de la cultură la cultură. Ea înlesnește deschiderea către universalii concrete, nicidecum către un universal abstract, dezlegat de istorie.”⁶

Ricoeur propune aici modele de integrare pe care le consideră a fi capabile să rezolve problema identității și alterității. Așadar, eseistul ne asigură că Europa va rămâne poliglotă și că pericolul instaurării unei limbi universale s-a stins deja după cazul limbii artificiale Esperanto⁷ (în traducere cel care speră), care este “cea mai răspândită dintre limbile artificiale. (...) Limba a fost lansată în 1887 de către Ludovic Lazăr Zamenhof (1859-1917) după mai bine de 10 ani de muncă, pentru a servi ca limbă internațională auxiliară, o a doua limbă pentru fiecare”, care se credea și spera a facilita o mai bună comunicare și înțelegere între oameni. Numărul vorbitorilor de esperanto este greu de stabilit; (...) se presupune că ar mai exista între o jumătate de milion și câteva milioane, ceea ce dovedește că a existat totuși un oarecare interes în atingerea acestui țel lingvistic. Din aceeași sursă mai aflăm că această limbă artificială nu a fost adoptată drept limbă oficială în nicio țară de pe glob, dar faptul că încă se mai vorbește (despre ea), este o dovadă a interesului de a afla o metodă de eliminare sau măcar de control a disparităților existente între diferite sisteme lingvistice.

Faptul că nu s-a reușit impunerea unei limbi artificiale pe plan mondial vine să întărească încă o dată interesul în necesitatea păstrării identităților naționale a fiecărui popor, identitate menită să reflecte valorile naționale, dar, în același timp subliniază și interesul pentru accesul mai ușor la Celălalt și la cultura Celuilalt, poate din aceeași nevoie a individului de a se completa prin raportare la Celălalt.

Rolul traducerilor, este din nou evident; astfel, omul a înțeles că pentru a comunica, a înțelege și a fi înțeles, pentru a evolua, trebuie să se raporteze la Celălalt. Este clar, fiecare cultură în parte se exprimă, (se) comunică în limba proprie, dar limbile nu (re)cunosc granițele fizice ale unei nații, constituindu-se, așadar, în sisteme deschise de sensuri multidirecționate, în care rolul traducerii este cel de intermediar, de facilitator „ceea ce înseamnă să locuiești cu adevărat la Celălalt, pentru a-l putea apoi călăuzi către tine însuși, în calitate de musafir invitat.”⁸

Texte spre analiză: text original: *Lacul* de Mihai Eminescu, 1876
traduceri: B. și C.

B. *The Lake* de Corneliu M. Popescu cf.

http://www.gabrielditu.com/eminescu/forest_pool.asp

C. traducerea noastră - activitate cerc de traducere și traductologie

⁶ Idem, p. 130

⁷ Apud. <http://ro.wikipedia.org/wiki/Esperanto>

⁸ Paul Ricoeur, *op. cit.* p. 39.

<p>A. <i>Lacul</i> Lacul codrilor albastru Nuferi galbeni îl încarcă; Tresărind în cercuri albe El cutremură o barcă.</p> <p>Și eu trec de-a lung pe maluri, Parc-ascult și parc-aștept Ea din trestii să răsară Și să-mi cadă lin pe piept;</p> <p>Să sărim în luntrea mică, Îngânați de glas de ape, Și să scap din mână cârma Și lopețile să-mi scape;</p> <p>Să plutim cuprinși de farmec Sub lumina blândeii lune - Vântu-n trestii lin foșnească, Unduioasa apă sune! (...)</p>	<p>B. <i>The Lake</i> Upon the forest pool's deep blue Golden petalled lilies float; Circling silver ripples play Around an ancient rowing - boat.</p> <p>I pass along the sloping bank, I pause to listen, lost in dreams; I see Her rise among the reeds, She stretches out her arms it seems.</p> <p>And hand-in-hand we leap aboard, Charmed by the water's tiny childe; The rudder strings slip from my grasp, The oars into the water slide.</p> <p>To float away wrapped in love Beneath the kindly summer moon, While midst the rushes breathes the wind And endlessly the ripples croon. (...)</p>	<p>C. <i>The Lake</i> All the yellow lilies wake Deep into the blue wood's lake Then, in white large circles It shivers as the boat approaches.</p> <p>And I walk along the river Listening and waiting For her to sudden appear Slowly in my arms falling</p> <p>We leap into the tiny boat All murmured by waves We let the old rudder drop And the oars waste</p> <p>Let us fly charmed and cuddled Right under the good old Moon - Whilst in reed, a calm wind rustled And waving water tune! (...)</p>
---	---	---

Textul selectat pentru analiză este reprezentat de primele patru strofe din poezia *Lacul*, scrisă la 1876 de Mihai Eminescu. Mihai Eminescu⁹ (născut Mihail Eminovici), (1850-1889) poetul național al românilor, ultimul mare romantic și unul dintre primii scriitori moderni europeni, este socotit de cititorii români și de critica literară postumă drept „cea mai importantă voce poetică din literatura română”, fiind cel care reprezintă, în esență, spiritualitatea românească. Receptiv la marile romantisme europene de secol XVIII și XIX, poetul și-a asimilat viziunile poetice occidentale, creația sa aparținând unui romantism târziu.

⁹ Apud. http://ro.wikipedia.org/wiki/Mihai_Eminescu

Eminescu a fost activ în societatea literară Junimea, a lucrat ca redactor la ziarul *Timpul*. Publică primul său poem, *La mormântul lui Aron Pumnul*, la vârsta de 16 ani, iar la 19 ani pleacă să studieze la Viena. Printre cele mai frumoase și mai cunoscute poezii ce poartă semnătura lui Eminescu ar fi: *Luceafărul*, *Atât de fragedă*, *Doina*, *Floare albastră*, *Sara pe deal*, *Înger și demon*, *Glossa*, *Criticilor mei*, *O, mamă*, *Pe lângă plopii fără soț*, *Revedere*, *Și dacă*, *La steaua*, *Mai am un singur dor*, etc.

În 1902 Titu Maiorescu dăruiește Academiei Române manuscrisele poetului Mihai Eminescu, anume 46 de volume, aproximativ 14.000 de file. Eminescu este internat în 1889 la spitalul Mărcuța din București și apoi a fost transportat la sanatoriul Caritas. În data de 15 iunie 1889 poetul moare în sanatoriul doctorului Șuțu. Este înmormântat la umbra unui tei din cimitirul Belu, din București. La aproape șase decenii de la moarte, Eminescu devine membru post-mortem al Academiei Române.

Poate cel mai bun portret al celui care a fost Mihai Eminescu ni-l oferă I. L. Caragiale¹⁰: “Era o frumusețe. O figură clasică încadrată de niște plete mari negre: o frunte înaltă și senină, niste ochi mari...la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru; un zâmbet blând și adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr-o icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare. Așa l-am cunoscut eu...Era un copil minunat. (...) Așa l-am cunoscut atuncea, așa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel și trist; comunicativ și ursuz; blând și aspru; mulțumindu-se cu nimic și nemulțumit de toate; aici de o abținere de pustnic; aici apoi lacom de plăcerile vieții; fugind de oameni și căutându-i; nepăsător ca un bătrân stoic și iritabil ca o față nervoasă. Ciudată amestecătură! Fericită pentru artist, nenorocită pentru om!...”

Poezia *Lacul*, de Mihai Eminescu, apare la 1 Septembrie 1876 în revista *Convorbiri Literare* fiind ulterior inclusă în volumul *Poezii* apărut în 1883. Se pare că geneza poeziei se află în versul “Lângă lacul cel albastru încărcat cu flori de nufăr” din basmul popular *Călin Nebunul*. Poezia oglindește una dintre temele eminesciene favorite, tema iubirii, care, la Eminescu apare mai ales sub forma iubirii neîmplinite, rămasă la stadiul de vis. Încă din prima strofă, poetul creează o imagine feerică a locului de întâlnire cu iubita, sau, mai degrabă a locului de așteptare a iubitei, loc ce devine leagănul și martorul zbuciumului sufletesc al îndrăgostitului. Toate imaginile, figurile artistice, concură la crearea trăirilor interioare ale îndrăgostitului, trăiri surprinse în diferite momente: al așteptării, al visului și al trezirii la realitate. Armonia versurilor este realizată de ritmul trohaic, rima de tip „abcb”, în care rimează numai versurile al doilea și al patrulea și măsura de 8 silabe. Armonia poeziei sugerează armonia întregii naturi care diminuează tristețea și singurătatea eului poetic.

Textele puse în paralel oferă spre analiză instanțe ale aceleiași realități (i.e. un text dat) surprinse în formule mai mult sau mai puțin diferite. Cât sunt de diferite, dacă pot să fie așa, de ce și mai ales, prin ce mijloace se face diferența, vom încerca să aflăm în urma abordării noastre analitice.

¹⁰ I.L. Caragiale, *În Nirvana*, în *Ei l-au văzut pe Eminescu*, Antologie de texte de Cristina Crăciun și Victor Crăciun, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, pag. 148.

Lacul codrilor albastru Nuferi galbeni îl încarcă; Tresărind în cercuri albe El cutremură o barcă.	Upon the forest pool's deep blue Golden petalled lilies float; Circling silver ripples play Around an ancient rowing-boat.	All the yellow lilies wake Deep into the blue wood's lake Then, in white large circles It shivers as the boat approaches.
--	---	---

- ambele variante de traducere B. și C. reușesc să păstreze acea atmosferă de feerie creată de originalul A., conturând expresii sensibile, dar numai varianta B. reușește versuri care respectă atât ritmul trohaic cât și rima *xaxa* cerută de original; aici este vorba, de fapt, de semirimă, cu omofonie numai la versurile 2 și 4: vezi TS A. Lacul codrilor albastru/ Nuferi galbeni îl încarcă;/ Tresărind în cercuri albe/ El cutremură o barcă. vs. varianta B. *Upon the forest pool's deep blue/Golden petalled lilies float;/ Circling silver ripples play/ Around an ancient rowing - boat.*, deziderat neatins de traducerea C, care reușește o oarecare rimă împerecheată *aabb*
- în ceea ce privește cromatica imaginii lirice, aceasta este asigurată în varianta B. prin paleta coloristică *deep blue, golden, silver* pe când varianta C. merge pe clasicele *blue, yellow, white*, fidele deși oarecum mai puțin expresive
- observăm cum substantivul *lacul*, acest „component al câmpului semantic *apă (...)* element primordial, (...) acest spațiu închis”¹¹, primește o variantă mai puțin expresivă în traducerea B. *pool* (care parcă limitează și mai mult spațialitatea termenului) și o variantă denominativă în traducerea C. *lake*
- nici termenul *barcă*, „simbol al leagănelului și al călătoriei, transpus în mediul acvatic, (...)”¹² nu este lipsit de semnificații polivalente: acestea sunt redată în ambele variante traductive prin denotativele *rowing boat* (în textul B.) și *boat* (în textul C.) alături de termeni aparținând aceleiași imagini acvatice, drept cadru propice consumării unor stări sufletești specific
-

Și eu trec de-a lung pe maluri, Parc-ascult și parc-aștept Ea din trestii să răsară Și să-mi cadă lin pe piept;	I pass along the sloping bank, I pause to listen, lost in dreams; I see Her rise among the reeds, She stretches out her arms it seems	And I walk along the river, Listening and waiting For her to sudden appear Slowly in my arms falling;
---	---	--

- în privința cadenței strofei a doua, trohii din original se vor regăsi, timid, în varianta C. și vor fi redați prin iambi în varianta B.
- din punctul de vedere al figurilor de stil, semnalăm o formă de repetiție atât lexicală, a adverbului modal *parc-*, cât mai ales fonică, a sunetelor *ascult, aștept* din versul *Parc-ascult și parc-aștept*, re-dată, în varianta B. prin repetiția sunetelor *listen, lost*, din versul: *I pause to listen, lost in dreams* și în varianta C. prin formele construite cu *-ing*: *Listening and waiting*, care re-crează starea de așteptare continuă, incertitudine, speranță, stări atât de artistic exploatare de versul eminescian

¹¹ *Dicționarul limbajului poetic eminescian, semne și sensuri poetice, vol. II. Elemente primordiale*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007, pp. 132-134 (DLPE).

¹² *Idem*, pp. 51-52.

Să sărim în luntrea mică, Îngânați de glas de ape, Și să scap din mână cârma Și lopețile să-mi scape;	And hand-in-hand we leap aboard, Charmed by the water's tiny childe; The rudder strings slip from my grasp, The oars into the water slide;	We leap into the tiny boat All murmured by waves; We let the old rudder drop And the oars waste;
---	---	---

- observăm cum ritmul poeziei pare să ridice tot mai multe probleme traducătorilor, căci niciuna dintre variantele B și C. nu îl poate reconstitui pe deplin
- tensiunea lirică este maximă în acest moment de visare al îndrăgostitului care se imaginează în compania iubitei atât de mult așteptate; așadar, varianta B. optează pentru o reconstrucție metaforică a originalului:
- astfel, imaginea din A. *Să sărim în luntrea mică* este echivalată prin B. *And hand - in - hand we leap aboard*, unde pluralul verbului *a sări* este redat prin locuțiune adverbială *hand - in - hand + we leap*
- este interesant să observăm cum substantivul *luntre*, (care conform glosar= *lúntre ~e f.* ambarcație de dimensiuni mici), supranumit „spațiu spațiu protector, matricial pentru iubire-cale a recuperării iubirii armoniei originare”¹³ este recuperat denotativ numai în varianta C. *tiny boat*, pe când varianta B. pledează pentru redarea ideii de 'spațiu de dincolo', propunând *we leap abroad*
- la fel de demn de urmărit este și cazul *Îngânați de glas de ape* echivalat în B. prin *Charmed by the water's tiny childe*, unde *tiny childe* (*childe* = (poet.) infante¹⁴) ar putea fi sirene, ca făpturi fabuloase ale apelor, care ademenesc prin glasul lor seducător
- elementul *apa*, este unul dintre cele patru elemente primordiale (alături de aer, foc, pamânt), care constituie, în interpretarea lui Gaston Bachelard, tetravalența materiei, reprezentând „hormonii imaginației poetice”¹⁵;
- după cum transpare atât de limpede (ca să folosim tot un atribut acvatic), „imagarul poetic eminescian pare a fi guvernat”¹⁶ de acest element, dacă ar fi să urmărim numai imaginile oferite de această poezie pe care am ales-o spre analiză
- iată că varianta B. re-dă chiar termenul *water*. pe când varianta C optează pentru un termen din aceeași familie semantică: *waves* (*valuri*), trimițând cu gândul la valurile generate de unduirea luntrii pe ape
- varianta C. poate fi considerată, per total, fidelă originalului, dar nu asigură o imagine artistică la fel de expresivă
- una dintre figurile de stil remarcate între TS A. și varianta C., și care își găsește corespondent în traducere, este *repetiția* formei cu conjunctivul în textul românesc: *Să sărim...să scap* re-dat, așadar, tot printr-o repetiție a formulei subiect+verb la nominativ prezent: *We leap...we let*, de unde reiese participarea activă a personajelor la acțiune

¹³ Idem (DLPE) p. 147.

¹⁴ Apud. (DER - LL,AB).

¹⁵ Apud. (DLPE) p. 29.

¹⁶ Idem.

Să plutim cuprinși de farmec Sub lumina blândeii lune Vântu-n trestii lin foșnească, Unduioasa apă sune!	To float away wrapped in love Beneath the kindly summer moon, While midst the rushes breathes the wind And endlessly the ripples croon.	Let us fly charmed and cuddled Right under the good old Moon Whilst in reed, a calm wind rustled And waving water tune!
---	--	---

- aceeași problemă a cadenței inegal reușite, semnaltă în strofa anterioară, pare să se perpetueze și în instanța de față
- atmosfera romantică, de feerie este redată în TS A. și prin utilizarea variantelor învechite, eliptice de conjuncția să: anume *foșnească* în loc de *să foșnească* sau *sune* în loc de *să sune* sau de forma învechită a genitivului substantivului *lune* în loc de *luni*;
- ideea este echivalată la nivelul variantelor prin alegerea formei învechite, folosite mai cu seamă pentru a da expresivitate unei poezii: *midst* în traducerea B. sau *whilst* în traducerea C.
- încă de la o primă privire asupra poeziei în paralel cu traducerile oferite, observăm că cele de pe urmă sunt cât se poate de diferite, fiecare variantă de traducere lăsând impresia că ar fi altă poezie, independentă. Acest lucru nu este tocmai o surpriză, având în vedere că la Eminescu simplitatea expresiei lirice rezultată din imaginile poetice alese nu derivă într-o simplitate în traducere, ci din contră. Așadar, întreaga poezie eminesciană devine o adevărată (și frumoasă) provocare pentru un traducător.

În general, se observă cum ambele variante de traducere oferite câștigă o oarecare independență față de textul sursă, tocmai prin faptul că limbajul poetic este mai generos din punctul de vedere al modalităților de redare a expresivității. Mai mult, semnalăm cum varianta B. ia o turnură cu atât mai independentă de original, cu cât în cele mai multe din instanțe aproape că nu se simte că avem în față o traducere; eufonia este asigurată prin alegerea atentă a termenilor care re-crează feeria poetică, ca și cum ar face-o poetul dacă ar scrie în limba țintă.

Această problematică a fost dezbătută în literatura de specialitate încă din secolul al XIX-lea: -vezi Matthew Arnold (1822-1888) care este de părere că nu există o singură direcție în ceea ce privește metoda, modul ori tipul de traducere și că singurul imperativ ar fi ca traducerea să apară ca și cum ar fi fost scrisă direct în limba țintă, să aiba aerul unui 'original'.

Se pare că și aceste două tentative de re-dare a expresivității specifice poeziei eminesciene subscriu, fără îndoială, ideii conform căreia Eminescu este, într-adevăr „poetul nepreche”.

Concluzii

Analiza operată evidențiază faptul un anume text original capătă mai multe variante de traducere, lucru ce nu este ieșit din normalitate, dimpotrivă, orice nouă abordare a unui anume text, va avea ca rezultat un nou produs textual.

Așa cum rezultă în urma analizelor efectuate, observăm cum variantele traductive ale unui text literar original pot să îl distanțeze atât de mult de textul sursă, încât să devină de nerecunoscut pentru un eventual cititor cu competențe bi-lingve și bi-culturale (după cum am

demonstrat prin studiul nostru de caz asupra poeziei *Lacul*), sau pot să îl reconstituie îndeaproape, încât traducerea să apară ca o continuare firească a originalului.

La fel de bine am putea concluziona că dificultatea în echivalare este datorată formei literare în care este turnat originalul, prin aceasta reîntorcându-ne la dilema conceptuală care vizează traducerea de poezie vs. traducere de proză. Conform acestei dileme conceptuale, traducerile de poezie, cu toate aspectele problematice pe care le presupune, sunt la fel de necesare spiritului unei culturi ca, plastic vorbind, exercițiile fizice corpului uman: se poate trăi fără ele, dar cât de dizarmonică și atonă ar fi existența... „Traducerile de poezie nu au intenția de a rivaliza cu operele originale. Dar nu e mai puțin adevărat că o literatură originală are nevoie ca de aer de confruntarea permanentă a posibilităților plastice ale limbii sale cu formele de cultură străină, de gimnastica spirituală pe care o constituie traducerile.”¹⁷

Fie că e vorba de traducerea de poezie ori de proză, după cum opinează și Titela Vîlceanu, un traducător ar trebui să beneficieze de o privire macroscopică asupra întregului și una microscopică asupra părților componente ale unei opere de tradus, și ar putea obține acest deziderat dacă ar apela la lecturi colaterale, adică alte opere semnate de același autor, recenzii ale textului în discuție, „documente cu caracter istoric ce-i permit o intervenție orientată, o deschidere programatică a textului, fără a recurge, însă, la lamentabile interferențe biografice.”¹⁸ Mai mult, traducătorul ar trebui să parcurgă, pe cât posibil, traseul pe care l-a urmat inițial scriitorul, tocmai pentru a putea înțelege unele aspecte intrinseci operei. Însă aceste informații vor fi folosite de traducător în vederea obținerii unei traduceri loiale originalului și nicidecum în scopul unei traduceri care urmărește o explicitare a originalului. Așadar, „traducerile nu trebuie nici să sporească dificultatea înțelegerii poeziei¹⁹ (prin încifrare exagerată), nici să ușureze înțelegerea printr-o descifrare exagerată (adică prin clarificarea anumitor sensuri sau legături pe care poetul a dorit să le mențină ambigue sau voalate, prin explicitarea unor denotații sau conotații destul de clare și așa)”²⁰

Fenomenul traducerii reușește să activeze și să re-activeze limbi, literaturi, în sisteme culturale diferite, cerute de sisteme contextuale diferite. Valorile re-activate prin intermediul traducerilor aparțin unor sisteme culturale din care ele nu vor putea fi deznăscute, odată intrate în circuitul universal prin traducere, ci vor dobândi alte valențe odată accesate, așadar (re)cunoscute

Astfel, în afară de cazul acelor traduceri care nu se ridică la un nivel calitativ acceptabil, (ne referim la instanțele pseudo-traductive, formule neinspirate sau variante nesuținute tehnic, lingvistic, stilistic, etc.), oricare nouă abordare, orice nouă aplecare cu scop de talmăcire asupra unui text literar, așadar orice traducere, este o victorie, atât a traducătorului, cât și a autorului și a receptorului cititor.

¹⁷ Doinaș, *op. cit.*, p.262.

¹⁸ Apud. Titela Vîlceanu, *op. cit.*, p. 128, apud. Mounin, 1965, Tatilon, 1986.

¹⁹ Evident, această rațiune se aplică traducerii oricărui text original, proză, teatru, etc.

²⁰ Bantaș, Croitoru, în *op. cit.*, pag.128

Bibliografie

- Bantaș, A., *Engleza prin literatură, Literatura prin traduceri*, Editura Garamond Junior, București, 1995
- Baconsky, R., Gouadec, D., Lascu, Ghe., *Teritorii actuale ale traducerii*, Editura Echinox, Cluj Napoca, 2002
- Cornea P., *De la Alexandrescu la Eminescu*, Editura pentru Literatură, 1966
- Croitoru, E., (coordonator), *English through translations, Interpretation and translation oriented text analysis*, Editura Fundației Universitare 'Dunărea de Jos', Galați, 2004
- Eminescu, M., *Luceafărul, Poezii*, Editura pentru Literatură, București 1961
- Lăzăroiu, G., Constantinescu, A., *Practica Traducerii*, Editura Cartea Universitară, Bucuresti, 2004
- Levițchi, L., *Manualul traducătorului de limba engleză*, Editura Teora, București, 2001
- Ricoeur, P., *Sur la Traduction*, Bayard, 2004, traducere și studiu introductiv de Jeanrenaud, M., *Despre traducere*, Editura Polirom, Iași, 2005
- Tomlinson, J., *Globalizare și cultură*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002
- Vîlceanu, T., *Fidelitate și alteritate lingvistică și culturală*, Editura Universitaria, Craiova, 2007

Dicționare

- *** *DOOM 2, Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II - a, Editura Univers Enciclopedic, 2005
- Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, (DGLR) Editura Univers Enciclopedic, București, 2005
- ****Dicționarul limbajului poetic eminescian, semne și sensuri poetice, vol. II. Elemente primordiale*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007, (DLPE)
- Bantaș, A., Gheorghiu, A., Levițchi, L., *Dicționar frazeologic Român - Englez*, DFRE, Editura Științifică, București, 1966
- Levițchi, L., Bantaș, A. *Dicționar Englez-Român*, DER, Ed.Științifică, București, 1971
- Levițchi, L., *Dicționar Român-Englez*, DRE, Editura Științifică, București, 1960
- Pop, I., (coordonator), *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. A-D, Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2004
- Popa, M., *Dicționarul de literatură română contemporană*, București, Editura Albatros, 1977
- Zaciu, M., Papahagi, M., Sasu, A. *Dicționarul Scriitorilor Români*, (DSR), Editura Albatros, București, 2001